

สภาพทั่วไปของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการบริหารภาครัฐบาลในช่วงหลังปี 2515 เป็นต้นมา ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สาเหตุมีทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายในประเทศ และจากต่างประเทศในภูมิภาคนี้ การขาดเสถียรภาพของรัฐบาล ทำให้ทิศทางและนโยบายเกิดความสับสน ปัญหาเฉพาะหน้าและการร้องเรียนด้วยเหตุผลทางการเมือง กลายเป็นงานที่มีลำดับสำคัญสูงกว่าการแก้ไขปัญหาค้นคว้าและโครงสร้าง¹ การระดมความร่วมมือจากภาคเอกชนเพื่อคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น และรัฐถือเป็นทางเลือกที่จำเป็นที่ควรนำมาปฏิบัติอย่างมีแบบแผน

สำหรับประวัติความเป็นมาของการเมืองไทยนั้น นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งเปลี่ยนจากการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อำนาจการเมืองการปกครองก็ยังตกอยู่ในวงจำกัด โดยที่อำนาจส่วนใหญ่ยังคงอยู่กับกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือนเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความรู้และมีโอกาสมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในสังคมขณะนั้น ลักษณะทางการเมืองเช่นนี้ ถูกเรียกว่า "การเมืองแบบข้าราชการ" (bureaucratic polity) คือ ข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือนผลักดันเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ไม่ค่อยยอมเปิดโอกาสให้อำนาจทางการเมืองตกไปอยู่กับกลุ่มการเมืองหรือองค์กรและสถาบันการเมืองอื่น ๆ การที่อำนาจทางการเมืองกระจุกอยู่ที่กลุ่มข้าราชการนี้เองส่งผลกระทบให้สถาบันบัญญัติ นักการเมือง พรรคการเมือง และกลุ่มการเมืองอื่น ๆ มี

¹สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, นิมิตใหม่ของความร่วมมือ

โอกาสที่จะใช้อำนาจทางการเมืองอย่างจำกัดมาก

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญได้เกิดขึ้น ยังผลกระทบต่อการเมืองในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่สถาบันทางทหาร ซึ่งจากกรณีศึกษาของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ในเรื่องที่เกี่ยวข้องทหารหลัง 14 ตุลาคม 2516 พบว่า¹

1. การที่ผู้นำทางทหารสามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองอันยาวนาน และอาศัยอำนาจทางการเมืองของตนส่งเสริมผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจให้กับส่วนตนและพรรคพวก ในขณะที่การบริหารงานของรัฐบาลไม่ค่อยมีประสิทธิภาพที่จะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้ดีขึ้นได้ สิ่งเหล่านี้เองเป็นผลทำให้คณะทหารได้รับการต่อต้านจากมติมหาชนโดยส่วนรวมมากเป็นพิเศษ กล่าวคือ ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของบรรดานิสิต นักศึกษา และประชาชน ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้รับความสำเร็จ และหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวแล้ว อาจกล่าวได้ว่าบทบาทและอำนาจทางการเมืองของคณะทหารได้ตกต่ำลงมากอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ที่เห็นชัดเจนนี้อาจจะเกิดขึ้นช่วงเดือนตุลาคม 2516 ถึงตุลาคม 2519

2. คณะทหารโดยส่วนรวมประสบกับการที่นักการเมืองฝ่ายพลเรือนรวมตลอดถึงกลุ่มพลังทางการเมือง ซึ่งได้แก่ กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มประชาชนได้พยายามสกัดกั้นอำนาจของฝ่ายทหารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานภายในและนโยบายต่างประเทศ เช่น การพยายามของนักการเมืองที่ต้องการคัดค้านหรือควบคุมงบประมาณการทหาร เป็นต้น

3. บทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองและกลุ่มอิทธิพลได้มีขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง พรรคการเมืองฝ่ายก้าวหน้าได้ประกาศนโยบายสังคมนิยม ในขณะที่แม้แต่พรรคประชาธิปไตยเอง ยังนำเอานโยบายสังคมนิยมแบบอ่อน ๆ เข้ามาใช้ด้วย มีการแพร่ขยายทางความคิด ตามแนวนิยมมาร์กซิสม์ เช่น มีการเดินขบวน

¹ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "ยังเคียดกับทหารประชาธิปไตย" การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525), หน้า 43-62.

ประท้วง การสไตรค์ของกลุ่มกรรมกร นิสิต นักศึกษา

4. ศักยภาพของคณะกรรมการที่จะกอบกู้อำนาจทางการเมืองและเกียรติภูมิ กลับคืนมามีน้อยมาก เนื่องจากบทบาทของ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ในกรณี 14 ตุลาคม 2516 ได้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งแตกแยกกันระหว่างกลุ่มของจอมพลถนอมและจอมพลประภาส กับกลุ่มของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ถึงแม้ว่าตัวผู้นำในกลุ่มคือจอมพลถนอมและจอมพลประภาสจะหมดอำนาจไป แต่กลุ่มนี้ก็ยังมีอิทธิพลอยู่มาก ทั้งนี้บทบาทของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ในฐานะผู้นำทางทหารในขณะนั้นแทนที่จะสร้างฐานอำนาจทางกองทัพให้เข้มแข็งกลับต้องดำเนินการส่วนใหญ่เพื่อป้องกันกลุ่มของจอมพลถนอมและจอมพลประภาส

ความดังกล่าวเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าบทบาททางการเมืองของทหารถูกจำกัดลง กองทัพบกเองไม่มีเอกภาพทางอำนาจเพราะกลุ่มของผู้นำเก่ายังมีพรรคพวกอยู่มาก ขอมไม่ต้องการที่จะร่วมมือกับพลเอกกฤษณ์ สีวะรา

นอกจากนั้นผลจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ยังส่งผลกระทบต่อไปยังระบบอื่น ๆ อีกด้วย คือเป็นผลทำให้ระบบการเมืองของไทยเปิดกว้างมากขึ้น ทำให้พ่อค้านักธุรกิจได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าก่อนหน้านี้ นักธุรกิจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเสียเลย สาเหตุนี้เกิดจากยุคสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม เพื่อควบคุมการประกอบกิจการของพ่อค้าชาวจีน ทำให้พ่อค้า นักธุรกิจชาวจีนต้องหันเข้าพึ่งทหารเพื่อให้เป็นเกราะคุ้มครองธุรกิจของตน โดยแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่มอบให้กลุ่มผู้ปกครองในรูปของผลประโยชน์แอบแฝง เช่น ทุนลม หรือตำแหน่งกรรมการบริษัทต่าง ๆ ลักษณะของการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับนักการเมืองในลักษณะเช่นนี้ เป็นลักษณะหนึ่งที่กลุ่มนักธุรกิจอาจจะมีอำนาจในการกำหนดนโยบายเพื่อไม่ให้เกิดผลเสียหายต่อธุรกิจของตนเป็นประการสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การมีบทบาททางการเมืองของนักธุรกิจในสมัยนั้น เป็นลักษณะการพึ่งพาชนชั้นผู้ปกครองอันได้แก่ทหารและข้าราชการพลเรือน และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-2 ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญที่จะให้นักธุรกิจ

เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ กลุ่มนักธุรกิจในช่วงแรก ๆ นั้น เป็นกลุ่มที่ยังไม่มีบทบาทเพียงพอที่จะได้ร่วมกำหนดนโยบายและทิศทางของตน ทำได้เพียงพึ่งพาผู้มีอำนาจเท่านั้น ผลจาก 14 ตุลาคม 2516 ก่อให้เกิดความตื่นตัวของนักธุรกิจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ กลุ่มอิทธิพล กลุ่มสมาคม และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการธุรกิจได้เกิดขึ้นเป็นอันมาก และก็ได้แสดงบทบาทต่าง ๆ ทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น โดยอาศัยบรรยากาศทางการเมืองที่กลุ่มทหารถูกผลักดันออกไป

ในขณะที่เกี่ยวกับที่กลุ่มทหาร เริ่มเสื่อมและกลุ่มธุรกิจเอกชนเริ่มมีอิทธิพล บทบาทของธุรกิจภาคเอกชนได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงออกซึ่งการเอาตัวเอาเปรียบต่อสังคมโดยรวม ชวิญและกำลังใจในการประกอบธุรกิจของภาคเอกชนตกต่ำเป็นอันมาก อย่างไรก็ตาม แรงบีบบังคับในด้านความรู้สึกลึกซึ้งต่าง ๆ ของนักธุรกิจกลับเป็นแรงผลักดันให้ธุรกิจภาคเอกชนรวมตัวกันและพัฒนาให้แข็งแกร่ง การยอมรับบทบาทของสถาบันภาคเอกชนในการบริหารงานทางเศรษฐกิจของภาครัฐบาลก็มีมากขึ้น¹

กลุ่มนักธุรกิจได้มีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ ในระบบการเมืองแบบเผด็จการ จะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลโดยการนำของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ตั้งแต่รัฐบาลเปรม 1 (พ.ศ. 2523) ถึงปัจจุบัน ได้มีการสนับสนุนให้เอกชนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น รวมตลอดถึงมีส่วนร่วมทางการเมือง มีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนหลายประการ เช่น ด้านการค้าระหว่างประเทศที่รัฐบาลและเอกชนร่วมมือกันเดินทางไปติดต่อยังต่างประเทศเพื่อผลทางการเมืองระหว่างประเทศและและเศรษฐกิจ เป็นต้น

¹ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, นิมิตใหม่ของการร่วมมือ. (กรุงเทพมหานคร: สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525), หน้า 2.

แต่ผลงานที่ผ่านมา การร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐบาลในระดับสูงยังไม่ค่อยมีแบบแผนเพราะยังอยู่ในวาระแรกเริ่มแบบเป็นทางการ และเมื่อกลางปี 2524 รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เรียกว่า คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและภาคเอกชน (กรอ.) โดยมี ภาพณา นายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธานกรรมการภาครัฐบาล ประกอบด้วยรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจเป็นกรรมการ ส่วนภาคเอกชนประกอบด้วยหอการค้าไทย สมาคมอุตสาหกรรมไทยและสมาคมธนาคารไทยเป็นกรรมการ จากการประชุม กรอ. ครั้งแรกเมื่อสิงหาคม 2524 กำหนดวัตถุประสงค์ของ กรอ. ว่า "การจัดตั้ง กรอ. ขึ้นนั้น เป็นการย้ำเจตนาของรัฐบาลที่จะร่วมแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภาคเอกชนอย่างใกล้ชิด หากมีปัญหาคัดค้านของประการใดก็ร่วมปรึกษาหารือกัน นอกจากนี้รัฐบาลมีนโยบายจะพัฒนาสถาบันเอกชนให้เป็นองค์กรที่รัฐบาลจะพึ่งพาได้ และจะต้องเป็นสถาบันที่รับผิดชอบต่อสังคม เป็นที่เชื่อถือต่อส่วนรวม ร่วมมือขจัดอุปนิสัยประเพณีมิชอบ ตลอดจนผู้ที่เอาเปรียบต่อส่วนรวมโดยไม่เป็นธรรม" งานที่สำคัญของ กรอ. ส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยการเร่งรัดการส่งออก การฟื้นฟู การลงทุน การเสริมสร้างบทบาทเศรษฐกิจภาคต่างประเทศ การเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตร และการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม¹

ความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐบาลได้เป็นไปอย่างใกล้ชิดจนกลายเป็นความจำเป็นและเกิดเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งได้กำหนดแนวทางกว้าง ๆ ไว้ในเรื่องนี้ และ กรอ. ก็เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นและดำเนินการในระยะแรก ๆ ของแผนงานพัฒนา ดังกล่าว ซึ่งแผนงานของ กรอ. ในขั้นต่อไปจะได้เริ่มเน้นการพัฒนาสถาบันภาคเอกชนให้เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาสถาบันภาคเอกชนในระยะ 4 ปีข้างหน้า ได้จัดวางเสร็จเรียบร้อยแล้ว² ความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่จะได้รับจะมีส่วนช่วยให้การ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

พัฒนาสถาบันภาคเอกชนได้รับผลสำเร็จรวดเร็วขึ้นกว่าเดิม กฎหมายที่ใช้เป็นกรอบ
บังคับและความคุ้มครองสถาบันภาคเอกชนจะได้รับพิจารณาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์
และวัตถุประสงค์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งสถาบันภาคเอกชนอื่น ๆ
ก็จะได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแห่งความร่วมมือระหว่าง
ภาคเอกชนและภาครัฐบาลด้วย

กรอ. นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งนิมิตใหม่ของความร่วมมือระหว่างภาค
รัฐบาลและภาคเอกชน ความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการ
ยอมรับจากประชาชนว่าผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะกระจายสู่คนส่วนใหญ่โดยแท้
จริง

ในการพัฒนาตามแผนพัฒนาแนวใหม่นี้ ผลที่ได้รับจะประสบความสำเร็จ
มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ "ความร่วมมือ" ระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน โดย
มีองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากประการหนึ่งคือ ทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความเข้าใจ
ที่ต่อกัน เชื่อถือกัน มุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน และก้าวเดินไปข้างหน้าด้วยกัน ถ้า
เป็นไปตามความมุ่งหมายเช่นนี้ความสำเร็จจะปรากฏผลให้ประจักษ์และเห็นคุณค่า
ได้อย่างแน่นอน

ในปัจจุบัณบทบาทของนักธุรกิจก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทางกรมเมืองมากขึ้น
ในรูปแบบของการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการพรรคการเมือง ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ตลอดจนเป็นถึงรัฐมนตรีและมักจะดำรงตำแหน่งใน
กระทรวงที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับทางเศรษฐกิจของประเทศ เช่น กระทรวง
พาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการคลัง เป็นต้น นอกจากนั้นภาวะทาง
เศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลได้ประสบปัญหาต่าง ๆ ในนโยบาย
ทางเศรษฐกิจที่ไม่สามารถจะปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือ
จากนักธุรกิจระดับต่าง ๆ ทางภาคเอกชนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมบริหารและช่วย
เหลือในการบริหารงานของรัฐ ซึ่งลักษณะเช่นนี้พอจะกล่าวได้ว่านักธุรกิจได้เข้ามามี
บทบาทมากขึ้นในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง หรือการเข้ามามีส่วนร่วม

ทางการเมือง และแนวโน้มในอนาคตก็คาดว่ารัฐบาลก็จะให้นักธุรกิจเหล่านี้มีบทบาททางการเมืองมากขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย¹

การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจระดับต่าง ๆ มีได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนสนับสนุน การเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นผู้บริหารในพรรคการเมือง และจนถึงเข้าไปดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษา หรือตำแหน่งทางการเมืองต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น

ในเรื่องนักธุรกิจกับการเมืองนี้ สามารถแบ่งประเภทนักธุรกิจที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองได้เป็น 3 กลุ่ม คือ²

1. กลุ่มนักธุรกิจผูกขาด เป็นกลุ่มอิทธิพล หมายถึง กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีอำนาจผูกขาดในระบบเศรษฐกิจ อันได้แก่ การธนาคาร การอุตสาหกรรม การส่งสินค้าขาออก ธุรกิจนำเข้า ซึ่งมีทรัพย์สินตั้งแต่ 500 ล้านบาทขึ้นไป กลุ่มนายทุนผูกขาดเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเจริญเติบโตภายใต้การคุ้มครองของกลุ่มผู้นำทางทหารมาภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กลุ่มเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มธนาคารพาณิชย์สามารถมีพลังต่อรองกับทางรัฐบาลได้ และพยายามที่จะไม่อยู่ภายใต้บาบมีของกลุ่มผู้นำทางทหารอีกต่อไป แต่ประสงค์ให้เกิดมีการร่วมมือกันอย่างเสมอภาค และพยายามใช้อำนาจทางเงินทุนที่กลุ่มตนมีอยู่สร้างอิทธิพลทางการเมือง เพื่อคานกับกลุ่มทหาร อย่างไรก็ตามการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยตรงของกลุ่มธุรกิจผูกขาดตามวิถีทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยนั้นทำได้ยาก เพราะระบบนี้ต้องการ

¹เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, วิเคราะห์การเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524) หน้า 369.

²ตระกูล มีชัย, "ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 229-237.

ให้ระบบเศรษฐกิจมีการแข่งขันกันเพื่อต้องการให้เกิดการกระจายรายได้ให้มีความเป็นธรรมยิ่งขึ้น อันเป็นผลกระทบท่อการผูกขาดของคน เพราะฉะนั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมจึงมักเป็นไปในลักษณะที่ส่งตัวแทนนายหน้าทางการเมือง ด้วยการสนับสนุนทางการเงินเข้าไปมีบทบาททางการเมืองและไม่มุ่งไปในกลุ่มการเมืองกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด โดยเฉพาะ หากแต่กระจายไปในหลาย ๆ กลุ่ม ในขณะที่เดียวกันก็พยายามหาทางสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจในบ้านเมืองทุกฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดการเสียดุล

2. กลุ่มนักธุรกิจทั่วไป เช่น กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก รวมตลอดจนถึงธุรกิจขนาดใหญ่ที่ประกอบธุรกิจโดยการแข่งขันเป็นส่วนใหญ่หรือเป็นกลุ่มธุรกิจที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของกลุ่มทหาร การเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงของกลุ่มธุรกิจประเภทนี้มักจะเป็นไปในลักษณะของการลงสมัครรับเลือกตั้ง รวมตลอดถึงการสนับสนุนผู้สมัครหรือพรรคการเมือง การเข้าร่วมเป็นไปในลักษณะส่วนตั้มากกว่าการสนับสนุนเป็นกลุ่มการเมือง

3. นักธุรกิจระดับท้องถิ่น ได้แก่ พ่อค้า นักธุรกิจ ที่ประกอบธุรกิจอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ และการประกอบธุรกิจมักจะมีความสัมพันธ์กับข้าราชการในจังหวัด และอาศัยอิทธิพลจากข้าราชการคุ้มครองกิจการของตน ซึ่งนักธุรกิจในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน ซึ่งมักจะถูกกีดกันจากสถานภาพทางสังคม ดังนั้นการประกอบธุรกิจการค้าของชาวจีนเหล่านี้จำเป็นต้องสร้างความสนิทสนมกับข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนในระดับท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่าลักษณะของกลุ่มนักธุรกิจทั้ง 3 ลักษณะ กลุ่มผูกขาดจะเข้ามามีอิทธิพลและบทบาททางการเมืองสูงสุด แต่จะเข้ามาในทางอ้อมมากกว่า เช่น สนับสนุนกลุ่มการเมืองกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเปิดเผยและเป็นการเฉพาะ ส่วนนักธุรกิจระดับทั่วไปจะตัดสินใจเข้ามามีบทบาททางการเมืองก็ต่อเมื่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะมีผลกระทบต่อธุรกิจของตน เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจะทำให้เขาไม่ค่อยมีเวลาดูแลธุรกิจของตนเอง กลุ่มนักธุรกิจเหล่านี้จึงชอบที่จะให้การสนับสนุนแก่พรรคการเมืองหรือนักการเมืองมากกว่า ส่วนนักธุรกิจระดับท้องถิ่นส่วนใหญ่จะลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรโดยตรง หรือสนับสนุนนักการเมืองคนใดคนหนึ่งอย่างเปิดเผย เพราะการมีอำนาจทางการเมืองในท้องถิ่น หรือการเป็นนักการเมืองอาจทำให้

ข้าราชการในท้องถิ่นนั้นเกรงใจคนมากขึ้น และก่อให้เกิดช่องทางที่จะพัฒนาธุรกิจของตนให้เจริญมากยิ่งขึ้น

ความสำคัญของปัญหา

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่านักธุรกิจได้รับบทบาทในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจโดยตรงมากขึ้นและเป็นแบบแผนชัดเจน จึงอาจกล่าวได้ว่าในขณะนี้นักธุรกิจในหลายระดับได้เข้ามามีบทบาทในระบบการเมืองสองลักษณะ กล่าวคือ

1. การเข้ามามีบทบาทในคณะรัฐบาล ทั้งโดยวิธีทางการเลือกตั้งและโดยวิธีการได้รับแต่งตั้งโดยตำแหน่งรัฐมนตรีบางกระทรวง และตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ ซึ่งมีผลไม่ทางตรงก็ทางอ้อมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

2. มีบทบาทในฐานะกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มที่มีอิทธิพลชัดเจน อีกกลุ่มหนึ่งในระบบการเมืองไทย ที่สามารถมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้น่าจะเกิดจากเงื่อนไขหลายประการซึ่งผลักดันบทบาทของกลุ่มธุรกิจเอกชนหรือบุคคลในสาขาอาชีพธุรกิจ เช่น

ประการแรก เป็นผลจากการได้เปรียบทางฐานะทางเศรษฐกิจที่กลุ่มธุรกิจมีเหนือกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม

ประการที่สอง เป็นความจำเป็นที่กลุ่มธุรกิจต้องการจะรักษาระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม หรือทุนนิยมให้คงไว้ ซึ่งเป็นการต่อต้านกระแสความเคลื่อนไหวของฝ่ายที่ต้องการล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผูกขาดในเมืองไทย

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมไทย ทั้งด้านเศรษฐกิจการเมือง และสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ระบบราชการมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้และความเชี่ยวชาญของบุคคลในสาขาธุรกิจ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาคับข้องมากขึ้นในสังคม

ประการที่สี่ คือการที่กลุ่มผู้ประกอบการ เริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการมีฐานทางเศรษฐกิจมาสนับสนุน ในรูปที่ยอมรับกันว่าเป็นความชอบธรรมของระบบการเมือง

ประการสุดท้าย อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตจากองค์การอาเซียนในการกระตุ้นให้สถาบันธุรกิจของไทยมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจในรัฐบาล เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียน¹

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลให้นักธุรกิจในหลายระดับมีความสำคัญเช่นนี้ ผู้วิจัยก็มีความเห็นว่าบุคคลกลุ่มนี้มีความสำคัญ และนับวันอาจจะสำคัญยิ่งขึ้นในลักษณะเดียวกับประเทศเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา หรือ ญี่ปุ่น ซึ่งนักธุรกิจมีบทบาทต่อเสถียรภาพของรัฐบาล และความเจริญรุ่งเรืองของประเทศมาก ประเทศเหล่านั้นเศรษฐกิจกับการเมืองดำเนินควบคู่กันไปอย่างมีความเหมาะสม ส่วนของประเทศไทยยุคของนักธุรกิจชั้นนำได้ปรากฏชัดเจขึ้นแล้วตามการศึกษาของผู้วิจัยบางท่าน ซึ่งนักธุรกิจระดับเจ้าของกิจการเหล่านั้นพยายามทุกวิถีทางที่จะเข้าร่วมการเมืองเพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจ และการปกป้องธุรกิจของตนควบคู่กันไปกับการมีบทบาททางการเมือง

การศึกษาของตระกูล มีชัย และเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม แสดงให้เห็นความเกี่ยวพันและอิทธิพลของนักธุรกิจกลุ่มต่าง ๆ กับนักการเมืองของไทยในวงกว้าง ส่วนการศึกษาชิ้นนี้มุ่งจะศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจกลุ่มนี้ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นกิจกรรมอื่นที่เชื่อมโยงกันไป ผู้วิจัยจึงกำหนดแนวทางการศึกษาจากกรณีที่นักธุรกิจกลุ่มนี้ต้องผูกพันในการปฏิบัติงานประจำวัน คือ การเป็นนักธุรกิจต้องปฏิบัติงานแบบถือหลักการทำธุรกิจในแบบของการแสวงหากำไรให้สูงสุดแก่องค์กร ก็ในฐานะที่บุคคลเหล่านั้นอยู่ในระบอบการเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Pisan Suriyamongkol and Stephen A. Douglas, "Government -- Business Relation in Thailand." Thai Journal of Development Administration 21 (July 1981), p. 543.

แบบประชาธิปไตยย่อมมีทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบแตกต่างกันไป ตามตัวแปรที่ผู้วิจัยกำหนด เช่นอาจจะพบแนวทางและรูปแบบว่านักธุรกิจมีทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในแบบของการปกป้องรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือความสำคัญต่อการเป็นพลเมืองในวิถีทางประชาธิปไตย ในที่นี้ผู้วิจัยจะไม่กำหนดเป็นการเฉพาะ เพราะเป็นเพียงการวิจัยขั้นพื้นฐานจากองค์กรธุรกิจหลายประเภทเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาเพื่อพิจารณาว่า เมื่อเวลาผ่านไปกลุ่มนักธุรกิจในหลายระดับมีบทบาทมากขึ้น การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของนักธุรกิจจะมีแนวทางไปในรูปแบบใด
2. ศึกษาถึงทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการเฉพาะของนักธุรกิจระดับบริหารในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร
3. ศึกษาว่านักธุรกิจต่างประเภทกัน ระดับการศึกษาต่างกัน อายุการทำงาน ตลอดจนอายุต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานในการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐาน คือ

1. นักธุรกิจระดับที่วิจัยซึ่งประกอบธุรกิจต่างประเภทกัน จะมีทัศนคติเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองแตกต่างกัน
2. นักธุรกิจที่มีอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน รายได้ที่แตกต่างกันจะมีทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน
3. นักธุรกิจที่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีทัศนคติที่ดีหรือชอบที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านักธุรกิจที่ไม่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาโดยค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ซึ่งมีการกำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเกี่ยวกับนักธุรกิจไทยที่อยู่ในวงการธุรกิจในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 ถึงปัจจุบัน
2. เป็นการศึกษาความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อศึกษานักธุรกิจมีความรู้สึกอย่างไร มีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงไร ตลอดจนมีการเปรียบเทียบประเภทของนักธุรกิจจากต่างประเทศกันว่ามีความแตกต่างในความคิดเห็นและทัศนคติอย่างไรบ้าง
3. ประเภทของธุรกิจที่ทำการศึกษาได้แก่ ประเภทการเงิน การบริการ อุตสาหกรรม การเกษตร การนำสินค้าเข้าและส่งออก สิ่งทอ ปิโตรเลียม อุปโภคบริโภค โดยมีระดับตั้งแต่ผู้ช่วยผู้จัดการขึ้นไป
4. ในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามถึงภูมิหลังบางประการของนักธุรกิจ ได้แก่ อายุ การศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน ระดับรายได้ และประเภทของธุรกิจที่ทำอยู่ เพื่อจะได้ทราบถึงตัวแปรใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของนักธุรกิจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นักธุรกิจในที่นี้หมายถึง บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธกิจการธุรกิจ ในภาคเอกชน ตั้งแต่ระดับผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายขึ้นไปถึงประธานกรรมการ
2. หน่วยธุรกิจในที่นี้หมายถึง ธุรกิจขนาดที่มีเจ้าหน้าที่มากกว่า 200 คน ขึ้นไป (ไปรษณูกรายละเอียดในระเบียบวิธีวิจัย)
3. ทัศนคติเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ทัศนะ หรือการกระทำของนักธุรกิจ ที่แสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในเชิงนิยามคือ มีความพอใจ สนใจ นิยมชมชอบ หรือต้องการได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และในลักษณะเชิงนิเสธ คือ มีความรู้สึกเบื่อบ่น ไม่พึงพอใจ ไม่มีความนิยมชมชอบ หรืออยากที่ตัวออกจากทางการเมือง เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนกลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง และการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น

ข้อจำกัดในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจนี้ ผู้วิจัยพบว่ามีข้อจำกัดต่าง ๆ อยู่พอสมควร ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้ไม่สมบูรณ์ได้เต็มที่ ทั้งนี้เนื่องมาจาก

1. การตอบแบบสอบถามของนักธุรกิจดังกล่าว อาจได้คำตอบที่ไม่ตรงความจริงนัก ทั้งนี้เพราะการตอบคำถามบางข้อนักธุรกิจบางท่านอาจจะมีข้อจำกัดในการแสดงออก แต่เนื่องจากหาคำตอบไม่ได้ จึงถือว่าคำตอบที่ได้มาเป็นความต้องการของผู้ตอบ

2. การเก็บข้อมูลไม่สามารถทำได้อย่างกว้างขวาง เพราะบริษัทเอกชนมีจำนวนมาก ส่วนผู้วิจัยมีเวลาและงบประมาณจำกัด ไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด จึงทำได้เพียงแต่เลือกสุ่มตัวอย่างเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้ประโยชน์ดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจไทยในปัจจุบัน
2. เป็นประโยชน์แก่นักธุรกิจโดยทั่วไป ตลอดจนนักวิชาการที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำผลจากการวิจัยไปใช้ประกอบในการศึกษาเรื่องอื่นต่อไปได้
3. เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อระบบการเมือง
4. ผลการวิจัยนี้อาจใช้เป็นแนวทางในการวิจัย และศึกษาค้นคว้าต่อไป

การเสนอทวิวิจัย

การเสนอทวิวิจัยจะเริ่มด้วยบทที่ 1 เป็นบทนำเรื่องเพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของการบริหารและการเมืองไทย นำไปสู่สภาพปัญหาของเรื่อง เพื่อจะได้เป็นแนวสู่การวิจัยทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจระดับที่จะวิจัย

บทที่ 2 จะกล่าวถึงทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบเป็นแนวความคิดในการวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ และทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง

บทที่ 3 จะกล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยในรูปแบบของระเบียบวิธีการวิจัย (methodology) เพื่อให้การวิจัยได้มีลักษณะเป็นศาสตร์ของการวิจัย

บทที่ 4 จะกล่าวถึงผลการวิเคราะห์ โดยใช้วิธีทางสถิติเพื่อให้การวิจัยเรื่องนี้มีคามเชื่อมั่นได้ และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 จะกล่าวถึงสรุปและข้อเสนอแนะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย